

INTERAKTIVNI PDF

BESED
NE NAJDEM

Igo Gruden

Spremna beseda

Prof. Marija Pirjevec

Pesmi

Kazalo

Kolofon

Elektronska publikacija *Besed ne najdem* objavlja pesmi, ki so bile izdane v dvojezični antologiji *Balada naših dni – Ballata dei nostri giorni*. Publikacija, ki jo je uredila Mariza Škerk Kosmina, je izšla leta 1999, založil jo je Kulturni dom Gorica s sodelovanjem Kulturne zadruga MAJA in pod pokroviteljstvom Občine Devin Nabrežina. Za antologijo je Grudnove pesmi v italijanščino prevedel Giorgio Depangher v sodelovanju z Vero Tuta Ban, oba sta tudi pripravila izbor pesmi. Za elektronsko publikacijo sta pesmi in esej Marije Pirjevec pretipkala Jasna Simoneta in Gabriel Milic, za oblikovanje pa je poskrbel Aleš Brce.

Igo Gruden, pesnik iz Nabrežine

Prof. MARIJA PIRJEVEC

V esejični knjigi *Trieste, Provincia Imperiale* (Trst, cesarska provinca, 1983), posvečeni »sijaju in zatonu« tega nekoč mogočnega habsburškega pristanišča, kjer so se od davnih časov križali različni narodi, jeziki in kulture, je tržaški pisatelj Ferruccio Fölkel omenil tudi več slovenskih književnikov, ki so bili tako ali drugače povezani s tem prostorom. Na straneh njegove knjige je namreč mogoče naleteti na vrsto imen: od Frana Levstika (1831–1887), Ivana Cankarja (1876–1918), Dragotina Ketteja (1876–1899), Josipa Murna (1879–1901) do Srečka Kosovela (1904–1926), Alojza Gradnika (1882–1967) in Iga Grudna (1893–1948). S skopimi besedami je pri pevcu iz Nabrežine, tem »resničnem pesniku«, poudaril tisto, kar je zanj že na prvi pogled najbolj značilno: njegovo zavezanost Krasu, morju in rodnemu kraju, skratka prostoru, ki je v svoji raznolikosti bogat, a hkrati tudi nevaren, saj je identiteta tukaj živečih ljudi izpostavljena nenehni preizkušnji.

V letih Igovega otroštva je Nabrežina doživljala viden gospodarski in kulturni razcvet. Zaradi kamnolomov in južne železnice, ki je tekla tod mimo in povezovala Trst z Dunajem, se je nekdanje ribiško naselje razvilo v pomembno središče kamnoseške obrti; nabrežinski marmor je zaslovel daleč naokoli, tudi preko oceana. V tem živahnem, takrat še strnjenem slovenskem prostoru, je rasel brez pomanjkanja, saj je bila v vasi njegova družina med najbolj premožnimi. Pesnikov oče, velik narodnjak, samozavesten posestnik in trgovec, solastnik kamnoloma in nekaj časa nabrežinski župan, je poskrbel, da je dobil njegov prvorojenec (po njem se je rodilo še devet otrok) primerno izobrazbo. Zato ga je po pripravnici v

Trstu poslal na nemško klasično gimnazijo v Gorico – slovenskih šol tedaj še ni bilo – nato pa na Dunaj leta 1913, kjer se je po ustaljeni tradiciji slovenskih visokošolcev, vsaj tistih, ki se niso odločili za teologijo, vpisal na pravo.

Odhod v habsburško prestolnico je bil za Grudnovo življenjsko pot prelomnega pomena. Zaradi vrste usodnih okoliščin se ni nikoli več vrnil za stalno v svoj domači kraj, čeprav je do zadnjega nosil v sebi nešteto mladostnih vtisov, spominov in notranje vezanosti nanj. S svojim živahnim in odprtim značajem se je znal že kot otrok približati preprostim domačinom, jih pozorno opazoval pri vsakdanjih opravilih, na veliki očetovi toneri odhajal z njimi loviti tune, spoznaval njihovo težko življenje v bližnjem portiču, v kamnolomu in na polju. Vse to je postalo kasneje živopisna snov njegovih mojstrskih lirskih pejsažev in socialno poantiranih žanrskih slik, ki so morda najbolj pristen izraz njegove poezije. Stilna posebnost te lirike je, da združuje topografsko resničnost in osebno doživetje, vpeto tudi v nadosebno, usodno zgodovinsko dogajanje tega časa (*Pod Šempolajem, V bregu pod Nabrežino, Tramontana, Nabrežinke, Pri Svetem Križu, V nabrežinskih kamnolomih, Kriška dekleta* idr.).

Gruden je pisal pesmi tako rekoč od otroških let. Svoje prve verze je objavil že kot 14-leten deček v mladinskem li-

stu *Zvonček* in od tedaj ni odložil peresa do smrti. V vseh okoliščinah si je v veza ni besedi neutrudno zapisoval svoje misli, čustva in vtise. To bogato in brezskrbno mladostno življenje je presekala prva svetovna vojna, ki je pesniku pomenila resno preizkušnjo. In to še posebej tedaj, ko ga je kot vojaka avstrijske armade na soški fronti oplazila granata, ki mu je pustila posledice za vselej. Bližina fronte pa je hudo prizadelo tudi njegove rojake in najbližje, ki so morali zapustiti Nabrežino in se kot begunci preseliti drugam (*Vizije, Begunci*).

Konec vojne je pomenil za vse veliko olajšanje, saj se je zdelo, kot piše Stephan Zweig v avtobiografskem romanu *Die Welt von Gestern* (Včerajšnji svet) iz leta 1942, da se je človeštvo naposled rešilo strašnega pekla. Kmalu pa so se tisti, ki so verjeli, da bo na evropskem pogo-rišču zrasel nov, bolj human svet, znašli pred stvarnostjo, ki jih je silila k streznitvi. Wilsonov velikopotezni načrt, ki bi moral na ruševinah prve svetovne katastrofe zgraditi drugačen svet, enako pravičen za velike in male narode, se je ob imperialističnih težnjah velesil sesul kot hiša iz kart. Tretjina slovenskega ozemlja se je znašla v rokah mogočih sosedov in tako je bila tudi Grudnova ožja domovina priključena Italiji. Pesnik je zaskrbljeno opazoval vse večji razmah nacionalizma, ki ni pod tujimi gospodarji napovedoval nič dobrega. Takoj ob

prihodu so nove oblasti zavzele do »tuje-rodcev« sovražen odnos, skušale onemogočiti delovanje slovenske inteligence in pustile proste roke fašistom, ki so v Trstu in okolici našli primeren prostor za svoja nasilna dejanja. Tudi Gruden, ki v svojih pesmih ni prikrival pretresenosti in strahu za usodo rojakov, se ni mogel izogniti preganjanju. O tem priča telegram, ki ga je septembra 1921 poslal iz Sežane civilni komisar Guglielmo in v katerem piše, da je policija pripravila Grudna »zaradi nevarne in zavzete nacionalistične propagande proti tej deželi, propagande, ki jo izvaja v Jugoslaviji s širjenjem svojih gorečih in razvnetih pesmi«.

Tedaj je bil že priznan pesnik. Za seboj je imel dve pesniški zbirki, ki sta izšli leta 1920 v Ljubljani. Med obema pa obstaja velik miselni, stilni in estetski razpon. V prvi, z značilnim naslovom *Narcis*, je Gruden še ves predan dekadentni zagledanosti vase in ujetosti v opazovanje lastnega erotičnega jaza, razpetega med novoromantično sentimentalnostjo in zastrtim senzualizmom. Že v drugi zbirki, ki jo je imenoval *Primorske pesmi*, pa je zavestno prevzel vlogo narodnega barda. Pretresen zaradi krivične usode svojih rojakov se je ves predal upesnjevanju njihovih narodnih in socialnih stisk (*Devin, Tržaškim bratom, Nabrežinskim kamnolomcem* idr.).

Po promociji na univerzi v Pragi

(1921) se je naslednje leto zaposlil kot pripravnik na deželnem sodišču v Ljubljani, kasneje pa se je odločil za samostojno advokaturu. V slovenski prestolnici se ni čutil odtujenega. Bolj kot pravniški poklic so ga tedaj zanimale žive debate o umetnosti, književnosti in politiki v krogu tako imenovanih »penatov«, vidnih intelektualcev, zaščitnikov slovenskega kulturnega izročila, v ozračju mračnega beograjskega centralizma. Po besedah uglednega kritika Josipa Vidmarja, ki je svoje spomine nanj zabeležil v *Obrazih* (1979), je bil Gruden sangvinična, živahna in dobrodušna človeška narava, pisatelj Vladimir Bartol pa je zapisal, da je »vselej prinesel s seboj vedro prisrčnega smeha in šegave duhovitosti«. Tudi literarne revije, predvsem osrednji *Ljubljanski zvon* in *Sodobnost*, kamor se je po ideološki krizi sredi tridesetih let preusmerila napredna inteligenca, so ga kot vidnega primorskega pesnika sprejele v krog svojih najožjih sodelavcev.

V teh letih si je uredil tudi zasebno življenje. Po dolgi in burni ljubezni do češke operne pevke Hane Pirkove, se je navezal na Ado Hayne, pranečakinjo velikega nemškega pesnika Heinricha Heineja, s katero pa se je že po štirih letih zakona razšel. V zrelih moških letih je spoznal Pepco Zajc, preprosto natakario, ki je postala njegova življenjska sopotnica in mu navdihnila vrsto epsko-lirskih, zelo

znanih *epistul* (*Pesmi natakariče Pepce*). Kot prepričan pacifist, sovražnik nasilja in lažnega frazerstva o miru je ob zatonu tretjega desetletja zaskrbljeno sledil napetim dogodkom po svetu, od italijanskega napada na Abesinijo, španske državljanske vojne do agresije Japoncev na Kitajsko in vse očitnejšim pripravam nemških nacistov na drugi veliki spopad. Svoji novi zbirki, ki jo je navdihnila mračna atmosfera živčnih let pred drugo svetovno vojno, je dal pomenljiv naslov *Dvanajsta ura* (1939). Z zanosnimi, a prepričljivimi besedami je poudaril, da je tu našla svoj odmev »vsa apokaliptična blaznost in groza današnjega časa, vsa beda človeka, njegova zmeda, njegova žalost in bolečina in brezmejen obup, skozi katere udarja kot pridušen plamen vera v svetlejšo bodočnost«. Zbirka je doživela velik odmev in bila dvakrat nagrajena. Ista usoda pa ni doletela novega izbora *Pesnikovo srce*, ki je nastal leta 1941 in je pomenil nadaljevanje njegove dotedanje humanistično, socialno in narodnostno zavzete lirike. Zaradi prehitvajočih se vojnih dogodkov in kulturnega molka, za katerega se je pod okupacijo odločil skupaj z večino slovenskih književnikov, je knjiga izšla šele po drugi svetovni vojni leta 1946.

6. aprila leta 1941 je Slovenijo, vključeno v kraljevino Jugoslavijo, doletel napad treh sosednjih imperialističnih

držav, Nemčije, Madžarske in Italije, ki so si jo razdelile, pri čemer je Italiji pripadla dobra tretjina ozemlja s slovensko prestolnico vred. Gruden se je kot primorski emigrant ponovno znašel pod isto oblastjo, pred katero je že enkrat bežal. Zato ni čudno, da je tudi v novih razmerah veljal za »protiitalijanskega pesnika«, na katerega so oblasti prežale tudi zaradi njegovih stikov s pripadniki odporniškega gibanja. V teh letih je bil nekajkrat zaprt, zanj usodna pa je bila racija ob božiču leta 1942, ko so ga kolaboracionisti zajeli, aretirali in začasno zaprli v Ljubljani. Od tu so se kot postaje križevega pota vrstila drugo za drugim italijanska koncentracijska taborišča, v katerih je bil interniran s številnimi Slovenci vred: najprej v furlanskem mestecu Visco, nato v Chiesanuovi pri Padovi in končno v zloglasnem rabskem taborišču, kjer je od lakote in vsega hudega umrlo več tisoč ljudi. Na Rabu je Gruden dočakal padec fašistične Italije, vendar se je povsem rešil muk in trpoljenja šele leta 1945, ko se je iz begunskih taborišč v Egiptu (v Amriji in Tolumbatu) preko Apeninskega polotoka vrnil v Beograd in kasneje v Ljubljano. Še istega leta je poskrbel za izid svojega »pesniškega dnevnika« V *pregnanstvo*, ki ima tudi veliko dokumentarno vrednost. Dovolj zgovorne so v tem smislu pesmi: *Visko*, *Rabske pesmi*, *cikel krajših lirik Padova*, *Otok Rab*, *Taborišče v Tolumbatu*, *Taborišče v Amriji* idr.

Ne gre prezreti, da so njegove taboriščne izpovedi nastajale v izredno težkih okoliščinah, saj je bilo v nekaterih taboriščih pisanje in že samo posedovanje svinčnika in papirja najstrožje prepovedano. Na drugi strani pa mu je bilo prav to opravilo v veliko moralno pomoč in mu omogočilo prerasti ali vsaj omiliti strahotno resničnost. Naloga poeta je tedaj bila, kot pravi Czeslaw Mitosz, veliki poljski pesnik, boriti se proti obupu in smrti. In prav to je Gruden brez omahovanja počel. Ob vseh strahotah taboriščnega življenja je vendarle ostal to, kar je vedno bil: neomajni privrženec življenju. Kljub ponižanjem in trpljenju ni mogel zatajiti v sebi zaupanja v ljudi in vere v renesanso življenja (*Sove, Naročil lon hčerki, Prva sinička* idr.). Zato je v njegovih taboriščnih izpovedih malo sovraštva in pozivanja na upor, veliko pa je ljubezni do sotrpinov, pa tudi do tujega vojaka, ki straži sestradane jetnike (*Tuji vojak*). Tak, human odnos do vseh, prijateljev in sovražnikov, rabljev in žrtev, pa mu je po svoje določal tudi poetiko. Med njegovimi zapisi in resnično danostjo je še vedno obstajala razdalja, podobno kot v preteklosti, saj se je hote izogibal radikalnih verističnih popisov ali grotesknih taboriščnih prizorov, ki jih v tovrstni poeziji ni malo. To ni pomenilo zatiskanja oči pred grdo stvarnostjo, bil je način, kako preživeti v tedanjih za človeka nadvse ponižujočih razmerah.

Za sklep lahko rečemo, da je Grudnu v njegovem obsežnem opusu uspelo zajeti tragedijo slovenskega in evropskega človeka 20. stoletja in postati pričevalec za Slovence najbolj usodnih let v času obeh svetovnih spopadov. S smislom za prikazovanje rodne nabrežinske pokrajine, realnega življenja malih ljudi, za opazovanje notranjih doživetij, drobnih občutij in vzgibov srca je znal svojo preprosto pesem povzdigniti v kakovost, saj ni ostal samo na ravni površinskega zapisovanja zunanjih dejstev, ampak je zarezal globlje v svoj čas in stvarnost človeškega življenja pa tudi trpljenja.

S to svojo knjigo pesmi, ki je izšla v Nabrežini, se Igo Gruden vrača v svoje najljubše kraje, v kraje svojega otroštva, kjer je prvič zaznal in zagledal lepote in stiske tega sveta in jih tudi prvič poskušal ujeti v svojo besedo. Doživljanje te kraške pokrajine in njegovih ljudi je dalo najboljši in najbolj intimen del njegove poezije, odlične slovenske krajinarske lirike.

Seznam pesmi

- POD ŠEMPOLAJEM
- V BREGU
POD NABREŽINO
- TRAMONTANA
- JUTRO NA MORJU
- NABREŽINKE
- V NABREŽINSKIH
KAMNOLOMIH
- PRI SVETEM KRIŽU
- BARKOVLJE
- KRIŠKA DEKLETA
- NABREŽINSKIM
KAMNOLOMCEM
- SINKU
- V BLAZINAH
VONJ OSTAL JE
- LJUBIM TE (2)
- V MRAKU
- TOŽBA
- SLUTNJA
- BESED NE NAJDEM
- ZASANJANOST
- PERICE NA SAVI
- DELAVKA TEREZA
- BALADA
NAŠIH DNI
- SILVESTROVA
ZDRAVICA
- DVANAJSTA URA
- NAD AGONIJAMI
SVETA
- CELICA ŠTEVILKA PET
- PRVA SINIČKA
- TUJI VOJAK
- SOVE
- BALADA O OTROKU
- VISKO
- PADOVA
- OTOK RAB
- TABORIŠČE V AMRIJI
- NAROČILO HČERKI
- PESNIKOVO SRCE

POD ŠEMPOLAJEM

Žehté sopara dviga se nad školje
samo škržatov monotoni glasi
od vsepovsod se trgajo počasi,
kot suhi listi plavajo čez polje.

Na koncu njive legel v senco vol je;
ob njem počiva kmet, zavzdihne včasih...
že poldne odzvonilo je na vasi
utrujen svet in duša je brez volje.

Še muren spi; ne oglasi se ptica;
kobilice vzduh strižejo po travi...
Od Šempolaja dol hiti kmetica,

z bariglo v roki, z jerbasom na glavi
gre bosa čez vrzel – in topla v lica
zakličé vsa zasopla po daljavi.

V BREGU POD NABREŽINO

Od morja breg visoko gor do Krasa
v terasah vzpenja se, v strmine boči,
prepeva v jutro, sanja v tihi noči,
v poldnevu tih, brez diha in brez glasa.

Vinogradi – teresa in teresa...
vsevprek razpalo jih zidovje loči;
na stezi ribič komaj se razloči,
ki stopa v breg upognjen k tlom do pasa.

Od težke butare drvi in rožja
visoko v bregu ribič si oddahne:
zamisli se v skrivnosten sen okrožja,
v skrivnost morja, ki v večnem ritmu plahne,
vzravna visok se – in v svetovja božja
kot ptič se duh pod sonce mu razmahne.

TRAMONTANA

Od Gradeža je pala tramontana –
visoki vali brizgajo čez krove;
nebo je črno, grom med bliski rjove...
in tako daleč je še do pristana.

»Pomagaj nam, Marija iz Brbana!«
ko ribič vse preklel je, k nji mu plove
pogled in vzgih, da reši jih pod krove
domačih hiš od Barkolj do Sesljana.

Neurje jenja; morje se poleže;
ne najde ribič svesle ne krmila,
na jambor spleza, da vrvi poveže.

In ko čez Kras, kjer toča vse pobila,
v Vipavo se spuste neurne mreže,
smehljaje Furlanija dvigna krila...

JUTRO NA MORJU

Vso noč tartane vlekli so Čožoti,
zaviti v jadra v barki zdaj ležijo,
izmučeni od lova trdno spijo,
nobeden glas jim v spanju snà ne moti.

Kot v bajki Istra v medli spi tihoti,
nad Krasom zvezde bolj in bolj bledijo;
že prvi petelini se budijo
nekje tam daleč v jutranji samoti.

Dol od Sosljana tereh ostro piha,
odsev zvezdà ugaša nad vodami;
že prva zarja čez slemena diha,

razniha meglo s sinjimi rokami –
in ko z lagun se dvigne dalja tiha,
hreščé galeb se od nekod predrami.

NABREŽINKE

Srečeval sem jih – skoro da so tekle
v predolгих krilih, svitek okrog roke,
pod pasho žbrinco, za seboj otroke,
ki jokajoče so molčé jih vlekle.

Ko v bregu ure so poldanske pekle,
plenir na glavi, roke uprte v boke
so sople v breg zamišljene in sloke,
v odzdráv so komaj ti besedo rekle.

Možje na polju, v bregu, v kamnolomih –
bolehalo od časa jim do časa;
kričave v svojih tihih, mračnih domih,

se v cerkvi verne sklanjajo do pasa;
pomaga sveti Rok jim v stiskah, dvomih,
moža jim dal je – sveti Tilih s Krasa.

V NABREŽINSKIH KAMNOLOMIH

Čuj – pesem Kalabréža in Furlana
zveni iz kamna, poje trepetaje...
prisluhnil sem – o, kriknil bi najraje
od Nabrežine daleč do Sesljana.

Bolj od Škržatov suha in ožgana
telesa so, kar v soncu se jih maje:
sto rok se krči, dviga se na vse kraje,
oči so mrke, lica razorana.

Na glavi belo kapo iz papirja,
pod njo pa misli žalostne in mračne,
razpet in golorok ves teden terja

iz kamna kruha za otroke lačne;
v soboto le, ko stopi do oštirja,
mu v vinu utonejo skrbi oblačne.

PRI SVETEM KRIŽU

Poletni dan nad morjem v soncu sniva,
ko da na zlatih bi visel perotih;
visoko v breg nad oljkami ob potih
pri koči kočica stiska se in skriva.

Na pragu sključen ribič mreže šiva,
razveša jih po drogih in po plotih;
otroci v srajčkah skriti v mračnih kotih,
po hiši curek sonca se preлива.

Odšla je žena v Trst... z njo hčerka mlada
ponuja žajbelj, tublje po vsem mesti;
pri Svetem Križu šest otrok ji strada,

ni ognja v hiši, nimajo kaj jesti;
še sebe, hčerko bi prodala rada,
da mogla bi vsaj kruha jim prinesti.

BARKOVLJE

Kot bi pred burjo se v zavetje skrile
na begu ptice – v bregu bele hiše
na paštne, kjer od morja veter diše
med trte so in oljke se spustile.

Pred njimi Barkovljanke razgrnile
so bele srajce ... v soncu malo više
med latniki po oknih nagelj rdi še –
za koga roke so ga tja vsadile?

Mož v plavžih škedenjskih ves dan se trudi,
v tržaški luki žaklje fant prenaša,
deklé na Rdečem mostu rože nudi:

iz Barkovlj, kjer moj jezik ne ugaša,
ker izdajic dojile niso grudi,
zajeda v Trst se kri in zemlja naša.

KRIŠKA DEKLETA

Razcvele nageljne in tublje bele
na tesnih nedrih, ki gorkó kipijo,
široka krila židana šumijo
kot grešne misli mimo bi hitele:

Križanke srečam v lica zagorele,
kjer ob nedeljah godci se glasijo;
do mraka po brjarju se vrtijo,
zvečer domov hitijo zakasnele.

Med tednom videl sem jih mreže plesti,
ko v kriškem protu stale so čakaje,
v rešetih ribe v Nabrežino nesti,

hitel sem ž njimi v Trstu do postaje –
a ko sem v noči srečal jih po mesti,
takrät nad njimi jokal bi najraje.

NABREŽINSKIM KAMNOLOMCEM

O kamnolomci iz Nabrežine,
kraški ruvarji vi iz Šempolaja,
prašni kamnarji iz Svetega Križa,
vsi iz Slivnega, Mavhinj, Sosljana –
kdaj bom spet videl vas,
kdaj bo spet slišal vas?
V dolgih predpasnikih od žakljevine,
kape papirnate v mrke oči,
trše od kamna so vaše pesti,
mišice vaše pod soncem so pele,
čez ves Kras
pel je vaš glas,
o kamnolomci iz Nabrežine...
kaj bo iz vas, o, kaj bo iz vas?

Vaši očetje pripognjeni v pasu,
kar jih utonilo ni v žganju in vinu,

v nečkah na rami grušč so nosili;
v vlažnih delavnicah pri Mohorinu
vaši otroci so žage močili;
v letih mladostnih na slabem že glas
vaša dekleta iskala so dnine,
kar je najlepših bilo jih je po stasu,
pala, tonila so v morje tujine –
sámo vaš glas
pel je čez Kras,
o kamnolomci iz Nabrežine...
kaj bo iz vas, o, kaj bo iz vas?

Silen, ogromen iz vaših je rok
rasel čez Sočo solkanski obok;
vaše so delo do Trsta vozili
kmetje z volmi; čez morje nosili
v Kajro, Ameriko ga parobrodi;
banke, palače oholi gospodi
v Pešti, na Dunaju vi ste gradili,
mesta krasili za slavo tujine –
divje vam glas
šel je čez Kras,
o kamnolomci iz Nabrežine...

kaj bo iz vas, o, kaj bo iz vas?

Ko po bojiščih v grozotah ste hirali,
vaše žene v taboriščih so strádale,
hčere so vaše po mestih propadale,
vaši otroci okuženi umirali
daleč, oj, daleč izven domovine...

Kdaj bo spet glas
pel vam čez Kras,
o kamnolomci iz Nabrežine –
kaj bo iz vas, o, kaj bo iz vas?

Boste prodali se in zatajili,
v narodu tujem propali, utonili?
vi proletarci,
bodete pali kot voli pod udarci
mrzlih, nebratskih pesti?

O kamnolomci iz Nabrežine,
v zemljo domačo trdno korenine
naj se zarasejo vaših moči,
globlje in globlje naj misel vam rije:
ko iz te zemlje se dvignete močni,
zdravi in sočni

nad domačijo, izven domačije –
narodom tujim ne suženj več, brat
vsak od vas vtisne naj lastni pečat
v smeli razvoj zgodovine,
o kamnolomci iz Nabrežine.

SINKU

V Nabrežini blizu Trsta
se tvoj oče je rodil:
kjer je v morju skala čvrsta,
se po produ je podil,
v zimi z burjo se boril.

V šolo hodil je v Gorico:
ko prihajal je domov,
vozil se je z jadrnico,
z ribiči veslal na lov
tja do istrskih bregov.

Dnevi so prišli temačni,
takšnih ni še videl svet:
mrki tujci v dobi mračni
so teptali kraški cvet
petindvajset strašnih let.

Naj kdor koli kdaj te vpraša,
kdo živi na zemlji tej,
vedi: zemlja ta je naša,
tvoji dedi spijo v njej,
zanjo bori se naprej!

V BLAZINAH VONJ OSTAL JE

V blazinah vonj ostal je tvojih las –
in zdi se mi, da ti si še pri meni,
da slišim v témi tvoj drhteči glas:

pa je le veter, ki je vzdramil sèn noči,
pa je le veter, ki je vzdramil sèn srcà.

Ur sladkih dih po sobi še dehti –
in zdi se mi, da tiplješ ti po témi,
da tvoje krilo skozi mrak šumi:

pa je le veter, ki je vzdramil sèn noči,
pa je le veter, ki je vzdramil sèn srcà.

Posvetil soj je mhko nad menojo –
in zdi se mi, da ti se sklanjaš k meni,
da v mraku me objel je pogled tvoj:

pa je le mesec, ki iznad črnih streh
v srebrnih me poplaval je valéh.

LJUBIM TE (2)

Ljubim te, zato trenutek vsak
zdi se mi kot dih zemljé jutranje,
tvoje čutim sleherno snovanje
in še v spanju slišim tvoj korak;
vsaka tvoja misel in dejanje
me preveva kot pomladni zrak,
skozme gre skrivnostno valovanje,
letel bi, tako sem ves lahák.

Kdo to moč ti dal je, sam ne vem,
da od tebe sem ves poln nemira,
od jutranje ure do večera
tuj strastem življenja, blodnjam vsem,
za grobó vsakdanjost poln prezira,
ko da z njo te raniti ne smem:
ljubim te! če je ljubezen vera,
vérujem, da nikdar ne umrem.

V MRAKU

Ko v mraku bele grudi ti poljubljam,
kam se izgubljam
pod strašno težo teh morečih dni?
Ko da prisluhnil sem podzemskim kapljam,
se ves potapljam
v odmeve daljne pesmi iz noči.

Brez rādosti sva našla se v življenju,
zdaj hrepenenju
ni mojemu ne tvojemu mejá;
prepolna vseh željá v zatonu dneva,
kdo sva, ne véva:
samó utrip pojočega srcá.

TOŽBA

Zakaj je žalostna ljubezen moja?
Saj ljubiš me, kot sebe ljubim jaz;
a ko mi šepetaš: »Sem tvoja, tvoja!«
zakaj ti solza orosi obraz?
In ko tolažim te: »Bo, draga, bolje!«
zakaj se lastni glas neznan mi zdi?
Ljubezen moja je cvetoče polje,
ki čezenj jata črnih vran leti.

SLUTNJA

Žamet tvoje nežne kože,
ki jo moja roka boža,
je mehák kot listi rože,
ko jo topel mrak obkroža.

Utonil v čudno sem omamo,
svet od nje je ves zastrt:
ko da sem te pustil samo,
mislím na jesén in smrt.

Ko prav vse bo pokošeno,
kaj takrát bo, draga, z nama?
Kot sva zdaj v življenju – eno,
v smrti bova sama, sama.

BESED NE NAJDEM

Ko se nad mesto tih spusti večer
in v nepokój spomin se nate zruši,
besed ne najdem, da bi v njih potožil
ti strah srcá, nemir vihari v duši:
na ramo rad bi glavo ti položil,
molčal s teboj in v molku našel mir.

Kako naj svojo izpovem bridkost,
telesa in duhá sanjavost bolno,
vihar krvi odkrijem ti v besedi
in misel nate, nežnosti prepolno?
Molčè bom šel po tvoji daljni sledi,
ljubezni najine iskat skrivnost.

ZASANJANOST

Gledam vsako jutro, vsak večer
na drevo, cvetoče ob obali;
mimo njega gre voda nemir,
a odsev ostane mu med vali,
kot si v meni ti in mi na dnu
tvoja slika ugasniti neče:
mimo tebe mi življenje teče,
ti odsevaš mirno v mojem snu.

PERICE NA SAVI

Revnih peric še dremàva telesa
v vetru razgibana kakor drevesa
zjutraj na Savi v omami bleščanj.
Megla se dviga že proti Ljubljani,
prvi so žarki nad njo nasmejani,
stiha življenje se dramí iz sanj.

Kosi se kopljejo v soncu kraj brega,
v lokih zamišljenih lastovka bega,
vod se dotika ji bežna perot.
Savskim pericam tesnó je na svetu:
gledajo kose in lastovke v letu,
zvon se oglašá iz daljnih samot.

Vse zasopljene žené in dekleta
perejo dneve in tedne in leta,
trudne, brez pesmi gredó skozi mrak:

kosi zleteli so v vrh na drevesa,
kapljice vsak si s peruti otresa,
njim pa telo je kot v vodi oblak.

Most se v daljavi zasanjano boči,
vlak gre po njem in se komaj razloči,
v dihu meglé proti mestu gre tih:
sklonjene v delu nad nagnjene plohe
z brega strmijo za njim kakor sohe,
pesem vodá le šumi mimo njih.

DELAVKA TEREZA

Delavka Tereza, sredi transmisij
v beg vreten in statev mre ti mladi sij,
svet se tvoj pogreza, ko da gre v prepad.
Daleč v polju breza vé za tvoj nemir:
veje v mrak izteza k tebi vsak večer,
delavka Tereza, v žalostno pomlad.

Videl sem te zunaj, šla si kot vojak:
trdo je po tlaku udarjal tvoj korak,
duh je moj težák bil, ves potisnjen k tlom.
Stopil za teboj sem, prišel k tebi v klet:
gašprček in postelj, križ nad njo razpet,
delavka Tereza, to je bil tvoj dom.

Tik pod stropom okno, v njem le sence nog:
ko si ga zastrla, bil sem tako ubog,
pred teboj na svetu vsega zlega kriv.

Z ulice sva čula krike žensk, otrok –
in potem si usnula mi v objetju rok
z dnevom, ki je ugasnil kraj predmestnih njiv.

Delavka Tereza, skozi težke dni
misel nate nosim zdaj med vse ljudi,
z njo na pot mu svetim, kdor je v srcu slep.
Vsem bi rad zaklical k soncu razprostrt:
če je greh živeti, je življenje – smrt!
Delavka Tereza, svet je tako lep...

BALADA NAŠIH DNI

Obup in žalost – dva molčeca druga
sta v teh jesenskih mi deževnih dneh;
kdor sreča me, ne vidi, da smo v treh
zavešeni z oblaki v vetru z juga.

Od streh na ulice so sence legle:
kako brezupno žalosten je svet!
Nad njim otožnih ptičev daljni let –
iz megle slišim klice njih zategle.

Mordá bom tudi jaz nekoč nad mesti
otožno klical v noč, iskál si smer
za drugom skozi žalostni večer
kot za človekom zdaj v dežjú na cesti.

Posedam v krčmi, da ljudem se skrijem:
na Almerijo mislim vse te dni,
na Nanking in kako Šanghaj gori,
na mrtve narodov človeških pijem.

Z očmi velikimi, svetló kot riba
pogleda včasí v vežo plah otrok,
osipljejo se rože mu iz rok,
ko bliže gre in ustnice pregiba.

Fantički iz predmestnih senc turobnih,
dekletca v letnih krilcih do kolen,
prezebli, lačni, stisnjenih ramen,
kot v mojem je jesen v njih srcih drobnih.

Pogled nam vsem visi v prostoru praznem,
delim jim brez besed drobiž in kruh;
a v meni vse kriči: telo in duh,
ko iščem sled vesti v človeštvu blaznem.

Pijan se dvignem kot orkan s potresom,
razkrivam strop in streho do nebá,
apokaliptični nestvor svetá
bogá izzivam proti krvosesom,

ki v Almeriji, Nankingu, Šanghaju
morili so otroke sončnih mest,
lovim jih v pest in davim jih za vest
ob Jangcekjangu in ob reki Taju.

Obup in žalost sta z menoj kot rablja
na straži nad človekovo vestjo:
pošaštno gre zakrivljen nad zemljó
v oblakih mesec kot krvava sablja.

SILVESTROVA ZDRAVICA

Mordá smo zadnjikrat nocoj se zbrali
tovariši brez doma na obali:
zakaj nihčè slovesa ne zapoje?
Naj čas prekolje se in gre na dvoje:
a preden nas vihar svetá zajaše,
nalijmo do vrhá poslednje čase.

Na Daljnem vzhodu in ob Pacifiku
pogažen gine človek na umiku,
na polnoč v Teruelu ne pozvanja.
Živi ta svet še ali bolno sanja?
Nocoj naj žalost srca nam prebode,
tovariši smo ene si usode.

Kot z doma novoletni zvon na tuje
srcé naj glas umirajočih čuje;
odpró naj misli se nam v žive rane,

trpeče za vse množice neznane:
smrt v Teruelu, strah pred njo v Kantonu,
nji čaše dvignimo na svet – v zatonu.

Tovariši, polnočna ura udarja,
pošaštne, blodne mi privide ustvarja:
V noč mimo nas ob tužnem zvoku udarcev
dvanajst gre mesecev – mrliških starcev
in smrt na kljusetu za njimi jaše.
Do dna izpijmo te pogrebne čaše –

in za usodo novega svetá
jih treščimo ob tlá!

DVANAJSTA URA

Ulica molči brez vetra, prazna, pusta,
ure vseh cerkvá dvanajsto so odbile;
onemela v mestu so stotera usta,
zadnje so zavese v oknih se spustile.

Ulica molči s svinčnim, nemim molkom,
niti pes ne išče več sledi človeka:
kdaj odpre jo čas neznanim črnim polkom,
da zlijo se vanjo kot pomladna reka?

Naši dnevi že ponošene so suknje,
duša, ki prezeba, nima v njih zavetja;
po predmestjih hiše – mrke volčje luknje:
ulica molči kot grobnica stoletja.

Samo en korak čez tlak se plazi v mrak:
morda daljni znak je, skrit v oblak noči?
prvi svit, prižgan, da svet se dvigne v zrak*
dinamit duhá, ki molk svetá sprosti?

Ulica molči, preži iz dna tesnob,
prerok naših dni gre mimo v molk iz molka:
mimo oken, kjer je človek legel v grob,
dvoje gre oči sestradanega volka.

NAD AGONIJAMI SVETA

Nad agonijami svetá in žitja
vseh narodov in bednih vseh ljudi
v resničnost tvojega sem zdvomil bitja,
prelomil sem se v dvom ob tebi, Bog,
kot brodolomec vržen ob čeri.

V mladosti sem iskàl potí v odkritja
skrivnosti večnih sredi sončnih dni;
zdaj mož sem v grozi zledenel od vpitja,
ko ljudstva trobijo si v bojni rog
in jim edini bog je – moč pesti.

Kdo mir nam dal bo bratskega sožitja,
peljal nas v svetle zarje iz noči?
Brez vere, brez zavetja in brez kritja
oziramo v temì se naokrog,
nad brezni umiramo viharnih dni.

CELICA ŠTEVILKA PET

Dvajset nas na goli prični
v celici številka pet:
zbližani ljudje različni
čakali smo dan božični
z vero v boljši, lepši svet
v celici številka pet.

Vsak je znal za vse trpeti,
eden šel za vse bi umret:
videl sem v očeh goreti
sen, ki ga odpor zaneti,
vsem je bil enako svet
v celici številka pet.

Dušan, kaj si ti zagrešil?
Komaj ti je petnajst let.
Lačen s smehom si se tešil,

nam s čebljanjem ure spešil
kakor ptiček, v kletki ujet,
v celici številka pet.

Bil je bôžič, mi brez slame,
ko je prišel Bog na svet:
stisnili smo skupaj rame,
čakali, da dan nam sname
z okna noč in dahne spet
v celico številka pet.

PRVA SINIČKA

Pojte ven, pojte ven, pojte ven!

Res sinička to prepeva,
to njen klic je vzradoščen?

Naj kar koli razodeva,
glas od gluhih sten odmeva,
nam prostost je le še sen.

Pojte ven, pojte ven, pojte ven!

Kaj smo res že bližju dneva,
ko resnica bo naš sen,
zamračèn do zdaj od gneva?

Svetla slutnja nas preveva,
da bo kmalu svet sproščen.

Pojte ven, pojte ven, pojte ven!

TUJI VOJAK

Golo je drevo, sneg na njem leži,
z vej se bel sijaj k nam z nočjo spusti:
še nihče ne spi, vsak zasé bedi,
težji od vseh dni nam je molk noči.

Po hodniku gre v luči tuj vojak,
včasih mu zamre stihoma korak:
v linici takrát vidim mil obraz,
svetle v njem oči, zaskrbljen izraz.

Tuji mi vojak, čutiš z nami res
in razumeš krik mučenih teles?
če smo vsi ljudje, kdo je kriv gorja?
v srcu se mordà vprašava oba.

V linici vojak dolgo v nas strmi:
človek je samó, kakršni smo mi.
Da bi le že vsi v nov zavpili čas!
Pa je legel molk kakor v grob med nas.

SOVE

Krog in krog nad žico ute stražne,
mrki v njih vojaki z bajoneti;
v taborišče soj zvezdá ne sveti,
od dežjá noči pomladno vlažne
nam željé budijo neutolažne.

Kličejo po utah se vojaki,
žarometi so vso noč med nami;
komaj usnulega iz sna predrami
klic zategnjen me ob uri vsaki,
straž budijo trdi nas koraki.

V nôči, prebodêni z žarometi,
ko se zdi, da v utah mrke sove
stražijo umirajočih krove,
slišim glas kot izpod skale vreti:
Mi živeti hočemo, živeti!

BALADA O OTROKU

Sem rodila te v baraki:
ko sem ti postala mati,
si zajokal prviokrat.
Niso se takrát koraki
plazili v temi od vrat?

Ko sem te na prsi vzela,
nič ti iz njih ne mogla dati,
si zajokal drugikrat.
Ni takrát postava bela
že prišla ob pograd stat?

Ko sem s krilom te pokrila
in hotela blodna vstati,
si zajokal zadnjikrat:
smrt se k tebi je sklonila,
krč me stisnil je za vrat.

Bil si mi kot sen o roži,
mrtvi ti otrok moj zlati:
kam odšel si s sončnih trat?
Skupaj naju, smrt, polóži
v črni grob za večno spat!

VISKO

Onkraj žic so v vrstah murve v morju trav,
dvorec sredi polj stoji oblastno:
v enem plugu trije pari belih krav
orjejo furlansko zemljo mastno.

Ptice sélijo se v soncu zdaj nad njo,
veter z bližnjih Brd šumi v prostranstvo,
trga dim in z njim oblake nad vasjo:
v Visko so prignali nas v pregnanstvo.

Bo prišla pomlad v ta krog bodečih žic?
Brezradósten sen o nji imamo:
gre nad nami sonce, veter, rádost ptic,
mi le domotožja bol poznamo.

PADOVA

I.

Padovo, po svetu znano
mesto svetega Antona,
v srcu nosil bom kot rano
vse življenje do zatona.
Kdor je uklenjen prišel z mano
v Padovo, svetniku vdano,
ni v procesiji se križal,
cerkvi se v molitvi bližal,
klel je svet in stiskal pest
sredi padovanskih cest.

V.

Glej trpečega človeka:
nag v človeški je tegobi;
svet svobodo mu odreka,
v lastni se duši tesnobi.
Vse trpljenje tega veka

brez nehánja vanj se steka;
vsaka želja, nada, sanja
iz bridkosti mu poganja;
v srcu vera v boljše dni
mu kot večna luč gori.

VII.

Skromne so možá vrstice,
le deset jih lahko piše;
če bi pala mu čez lice,
ena solza jih zabriše.

Naj ti pošlje vzdihe, klice, sanje – hrepenenj družice?

Brez besed se pomenkuje,
kdor šepét ljubezni čuje,
ki vsega svetá vihar
ne prevpije ga nikdàr.

OTOK RAB

Otopel za vso lepoto
zemljo, morja in nebá
le človekovo goloto
vidim v mračnih dneh gorjá.

Otok Rab, v zelenju trt,
oljk in pinij med zalivi,
mnogim dal si strašno smrt,
v srcu nosimo jo živi.

Taborišč^v vrsti se pet,
peto je pokopališče^v:
tožba naših žen, deklet^v
svoje drage tam naj išče.

Kaj mi, slavec, gostoliš^v
vsak večer med naše gneve,
v modro noč krog belih hiš^v
čudežne drobiš napeve?

Tiho spi ljubezen v nas:
ko poslušam slavčje glase,
dni minulih srečni čas
v grm trnulje se razrase.

Daleč dom je, soba njena,
zaskrbljenih lic izraz;
v noč se dvignem: med kolena
skril v dlani sem svoj obraz.

TABORIŠČE V AMRIJI

Na bodeči žici pastirčka drobna
mi spomin na naša polja je turobna:
naokrog pustinja, v nji tišina grobna.

Onkraj žice zemlja dviga se položno,
s pesmijo oglašča se pastir otožno:
poje ali moli Alaha pobožno?

Daleč spredaj onstran mrtvega zaliva
v megli se rumeni izgublja gmota siva:
Aleksandrija se na obzorju skriva.

Misel obletava nepokoj pristana:
Kje si, domovina, z griči posejana,
z lesi in gorami mejnimi obdana?

Da mi je imeti zdaj perut galeba!
Čudna luč se spušča v taborišče z neba,
v afriški vročini duša mi prezeba.

NAROČILO HČERKI

Hčerka moja,
vem, da ti hudó je po očetu:
saj me vsak dan spremlja misel tvoja,
ki spoznam v najtišjem jo šepetu.
V nôči lice v dlan naslonim,
k tebi se zamišljen sklonim.

Naj ti sanje
bodo lepe, v noč se smehljajoče:
v spanju živi srečne dni nekdanje,
buden jaz zasanjam naj bodoče.
Pozabiva na sedanjost sivo,
v sebi vero ohraniva živo.

Če vzdihuje
ti srce, ker so me zdaj zaprli,
znaj, da drugim je otrokom huje,
v mukah so očetje jim umrli.
Ko hudó ti je, v zavesti

teh otrok imej bolesti.

Sredi boja

svet ljubiti se v bridkosti uči:
Bratstvo vseh ljudi je vera moja,
naj še tebe dviga k sončni luči.
že dani se: hčerka moja, vstani!
čas zacelil najini bo rami.

PESNIKOVO SRCE

Skori srce so mi šle vse tegobe svetá,
narodov vseh bolečine sprejelo je vase,
sredi samot in viharjev je težke te čase
vedno iskalo v človeku le pot do srcá.

Ko po pretresih gorjá je medlelo turobno,
želel sem mu, da bi v prsih mi nehalo biti,
a še takrát je hotelo vse znova vzljubiti,
ne potopiti brez upa v samoto se grobno.

Verno ljubilo je svet od človeka do bilke,
bilo enako bogato v radosti in tugi:
zemska so bitja bila sotrpeči mu drugi,
zvezde na nebu v onstranstvu prižgane svetilke.

Kdor mu prisluhnil je, kakor zvonjenju zvoná
v tihem večeru popotnik brez dóma na cesti,
sklonil je glavo, pozabil na lastne bolesti:
skozi srce so mu šle vse tegobe svetá.

SKD IGO GRUDEN
NABREŽINA

www.igogruden.org

2024 / 2025
